

MODELLER FÖR BARNS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Så här svarade barn, i vår enkät, om hur vuxna kan ge barn inflytande:

“Låt alltid barnen få prata först om vad de tycker. De behöver inte bestämma allt, men man kan sätta ihop idéerna tillsammans.”

Det finns ett antal olika modeller för hur barns delaktighet ska förstås och stötts. De angriper frågan från olika håll och ingen modell omfattar alla aspekter av barns delaktighet och inflytande. Det innebär att det är viktigt att utgå från en modell som fokuserar på utmaningar inom den egna organisationen och som bäst hjälper vuxna att involvera barnen. Ibland kan det vara

nyttigt att fundera på om det kan användas en kombination av flera modeller för att få en tydligare bild av vad som ska uppnås.

I det kommande avsnittet har tre modeller valts ut för att illustrera olika former av utmaningar kring barns delaktighet och inflytande. De två första, Harts delaktighetsstege och Shiers delaktighetsmodell, är välkända och används ofta i frågor som rör barns delaktighet. Den tredje, mindre kända delaktighetsmodellen, är framtagen av danska Børnerådet (vilket på ett ungefär motsvarar svenska Barnombudsmannen) och viktig för att förstå kontexten för de barn som aktiveras.

Harts delaktighetsstege

Den internationellt mest inflytelserika modellen för att förstå barns delaktighet är Roger Harts delaktighetsstege från 1992. Syftet med modellen är att tydliggöra att barns delaktighet kan ske på flera nivåer och att både barnets och den vuxnes roll skiftar beroende på den valda nivån.

Trots att Hart väljer en stege som metafor, är han tydlig med att det inte innebär

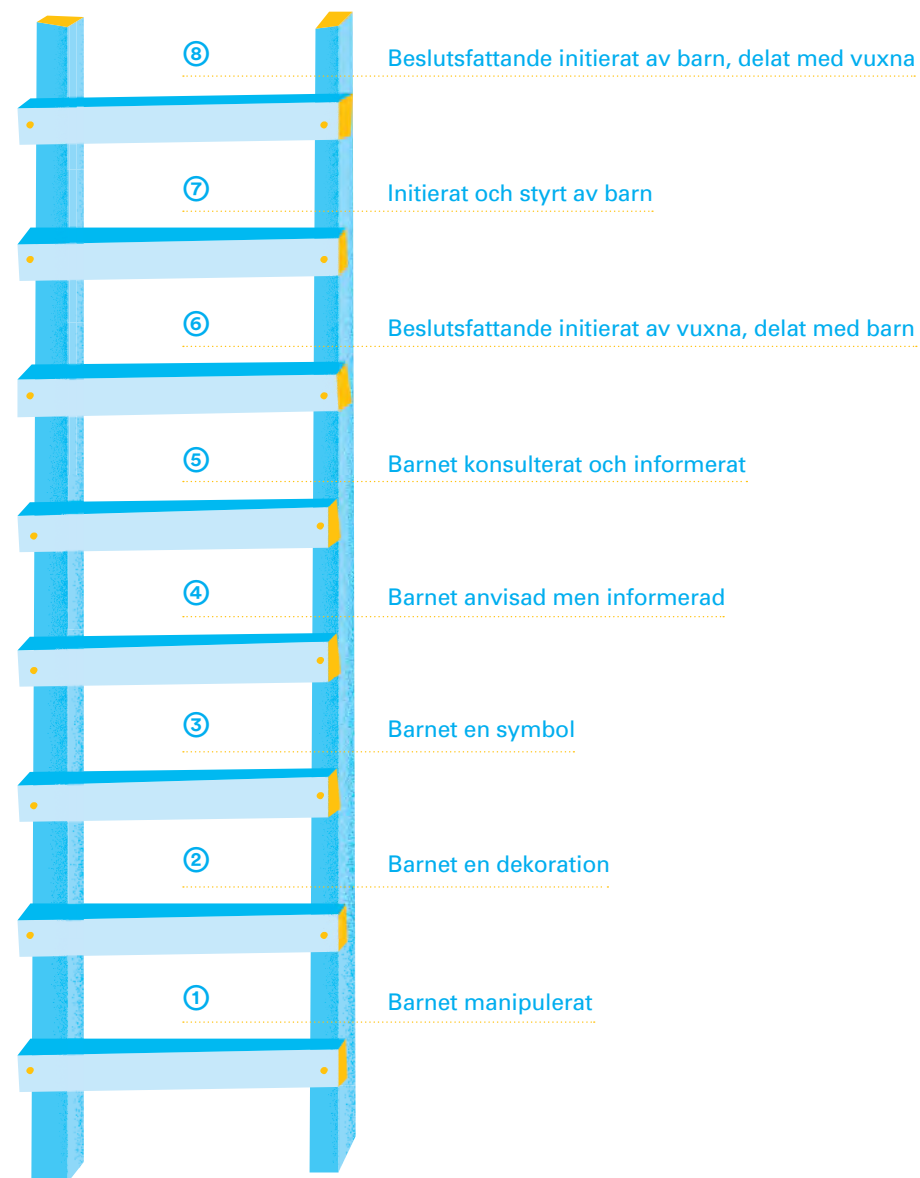
att delaktighet på en högre nivå automatiskt är bättre än delaktighet på en lägre nivå. Det viktiga är snarare att välja den nivå som bäst passar den aktuella frågan, tydligt informera barnet om vad delaktigheten innebär och hur barnets bidrag konkret kommer att användas. Hart skriver att delaktighetsstegen ska ses mindre som ett verktyg för delaktighet och mer som en utgångspunkt för diskussioner om hur barn kan involveras på ett meningsfullt vis.

Delaktighetsstegen består av åtta steg där de första tre – där barnet manipuleras, används som dekoration eller används symboliskt – endast är en skenbar delaktighet. Dessa steg anser Hart är skadliga för barnet och de bör därför inte användas. De övre fem stegen representerar olika former av delaktighet där de högre stegen innebär att barnet får ett allt större inflytande i samarbete med vuxna. I modellen fokuserar Hart på barns delaktighet som en demokratisk process där barn erkänns som aktiva medborgare. Samskapande processer och delad beslutsmakt tillsammans med vuxna är därför placerat högst upp.

I sin helhet ser stegen ut som på följande sida, med utgångspunkt från de högsta stegen. Ibland beskrivs korta exempel på varje nivå, men dessa trivialiserar ofta Harts eget resonemang. För att förstå vad varje nivå innebär rekommenderas originaltexten.

© UNICEF/Pancic

- ⑧ Denna nivå bygger på en process från barn, men involverar vuxna i ett gemensamt beslutsfattande.
- ⑦ Mycket av barns delaktighet sker med andra barn i form av lek. Denna form är dock ovanlig på andra nivåer då vuxna ofta har svårt att inte blanda sig i denna typ av projekt.
- ⑥ På denna blir delaktigheten verklig. Processen initieras visserligen av vuxna, men konstrueras så att barn aktivt påverkar utformningen och besluten.
- ⑤ Barn får dela sina åsikter i en process initierad av vuxna, och vet att deras åsikter kommer att värderas. Vuxna fattar beslutet, men väger in barnens åsikter.
- ④ Barnet får en roll i en process som är mer än symbolisk, men saknar inflytande över de beslut som tas och får heller inte framföra sina åsikter om processen.
- ③ Barn får en roll, men saknar inflytande för hur processen utformas och hur deras deltagande ser ut. Enskilda barn används ofta som representanter för barn i allmänhet.
- ② Barn används för att driva en fråga utan att själv ha en aktiv roll.
- ① Barn deltar utan att förstå syftet eller sin roll i deltagandet. Barn konsulteras men får ingen feedback om hur deras åsikter påverkade beslutet.

Det finns en kort checklista som Hart anser måste vara uppfylld om barn ska kunna anses delaktiga på någon nivå:

- Förstår barnet syftet med projektet?
- Vet barnet vem som bestämde att de skulle involveras och varför?
- Har barnet en riktig roll, snarare än en dekorativ eller symbolisk roll?
- Fick barnet projektet förklarad för sig innan barnet valde att delta?

Utöver detta behöver barnet förstå hur dess åsikter och aktiviteter kommer att användas. Feedback och transparenta processer är viktiga. De gör att barnet kan se att deras deltagande tas till vara på det sätt som är överenskommet. Hart förespråkar också att samhället måste sträva efter att barn från tidig ålder förstår sin rätt till verklig delaktighet på alla nivåer. Barnets förståelse för sina rättigheter innebär inte att barnet alltid behöver engagera sig på den högsta nivån. Det är först när barn på allvar tror på sin rätt till delaktighet som de på riktigt kan känna trygghet i att initiera egna projekt och söka stöd från vuxna för att genomföra dem.

En risk med delaktighetsstegen är en önskan hos vuxna att involvera barn på den högsta nivån i varje projekt. En sådan strävan riskerar att förenkla och reducera frågan om vad delaktighet innebär till en nivå som urholkar begreppet. I de fall då vuxenvärlden underskattar barnets kompetens – vilket den ofta gör – blir delaktigheten ofta manipulativ, dekorativ eller symbolisk, även om målet var delaktighet på en högre nivå. Problemet med att lova mer än vad som kan hållas, är att barnet genomsådar detta och kan förlora förtroendet för vuxenvärlden. Det är därför viktigt att de vuxna i förväg tänker igenom hur mycket makt de är redo att dela med sig av, och informera de deltagande barnen om detta.